

HET BIJZONDERE SOORTEN PROJECT IN UTRECHT: EEN "ANALYSE"

Gert Ottens

Deze keer geen verhandeling over een soort, maar een poging om alle waarnemingen te analyseren die vanaf 1989 tot en met 2007 in de provincie zijn doorgegeven in het kader van het Bijzondere Soorten Project. Het gaat hierbij om schaarse soorten en om zeldzaamheden die niet langer door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) worden behandeld. In onderstaand stukje zijn de gegevens gebruikt zoals ze in het bestand van SOVON zitten. Het is dus niet aangevuld vanuit andere bronnen. Het geeft een beeld van de leuke dingen die met dit bestand mogelijk zijn.

Soort	Km-hokken	Waarnemingen	Waarnemers	Trek	Pleisterend	Totaal
Pestvogel	81	216	40	223	5180	5403
Kraanvogel	69	83	24	1770	71	1841
Krooneend	57	169	38	16	1379	1395
Ooievaar	245	627	79	480	754	1234
IJsvogel	218	659	76	25	728	753
Grote zilverreiger	116	326	48	237	435	672
Klapekster	71	435	46	10	441	451
Beflijster	74	190	28	246	149	395
Slechtvalk	134	319	46	137	208	345
Smelleken	119	261	45	226	70	296

Tabel 1 Top 10 van meest waargenomen soorten in Utrecht 1989-2007

Soorten

Van de 100 bijzondere soorten die landelijk worden verzameld, is er precies driekwart binnen de grenzen van de provincie Utrecht waargenomen. Het zal niemand verbazen dat in onze, geheel door land omgeven provincie, vooral zeevogels de echte zeldzaamheden zijn: kleinste jager, ijseend en vorkstaartmeeuw zijn met ieder één waarneming (evenals bonte kraai!) absolute "super"-dwaalgasten te noemen. Ook andere soorten die in het binnenland doorgaans zeldzaam zijn, zoals gestreepte strandloper, roodmus en kleine vliegenvanger, doen het met twee waarnemingen nauwelijks beter. Opvallend zeldzaam zijn soorten als witwangstern (7 waarnemingen; 8 vogels), Taigaboomkruiper (11 waarnemingen; 11 vogels) en Pontische meeuw (27 waarnemingen; 31 vogels). Voor deze soorten is relatief veel geschikt biotoop voorhanden en bovendien zijn ze in andere binnenlandse provincies minder zeldzaam. Mogelijk zijn we toch te ver van het oosten des lands gelegen.

Sommige andere soorten zijn daarentegen opmerkelijk "algemeen". De kraanvogel

is daarvan een goed voorbeeld (zie tabel 1). Op dat moment heersende oostenwinden zullen hierbij waarschijnlijk een rol hebben gespeeld. Bij de 43 waarnemingen van in totaal 59 duinpiepers komt daar nog bij dat we beschikken over een aantal zeer actieve telposten, getuige de 44 langstreckende vogels.

In tabel 1 staan de 10 minst zeldzame BSP-soorten in Utrecht weergegeven. Hieruit blijkt dat we met een aantal soorten, ook landelijk gezien, goed voor de dag komen. Bij een soort als krooneend is dat misschien niet verwonderlijk, aangezien een groot deel van de Nederlandse populatie in de provincie broedt. Het (relatief) geringe aantal kilometerhokken geeft aan dat de meeste krooneenden in de wijde omgeving van de Vinkeveense Plassen zijn gezien. Iets dergelijks is ook met de klapekster aan de hand, zij het dat bij deze soort voornamelijk langdurig pleisterende vogels door verschillende waarnemers zijn gemeld. Dankzij een aantal strategisch geplaatste besdragende struiken mag Utrecht zich tenslotte toch wel de pestvogel-provincie bij uitstek noemen (zie ook: Ottens 2006).

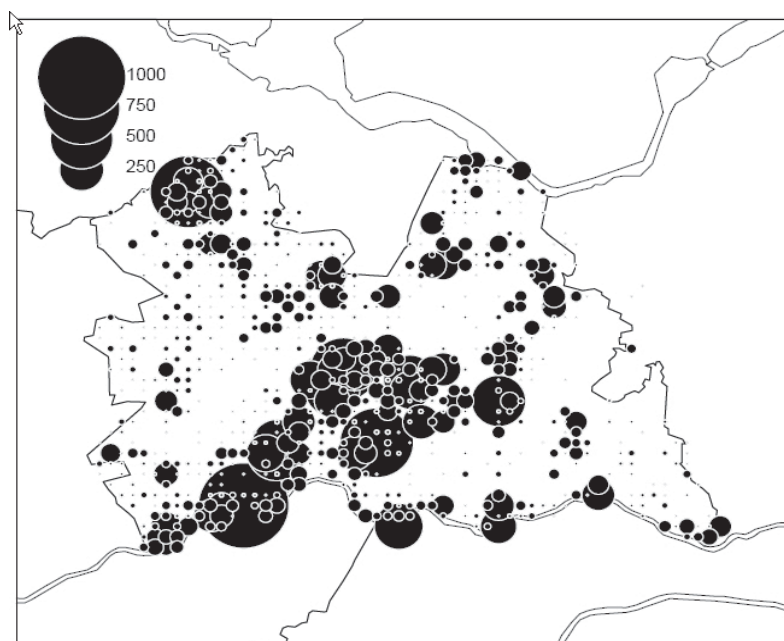
Waarnemingen

In totaal zijn in Utrecht tussen 1989 en 2007 5.388 waarnemingen verricht van in totaal 24.084 vogels, verdeeld over 75 soorten. Bijna 80% van de waargenomen vogels werd pleisterend vastgesteld en de rest dus als (door)trekker.

Wanneer we echter naar de geografische verspreiding van de waarnemingen kijken en deze uitsplitsen naar de aantallen vogels per kilometerhok (figuur 1: trekkers en pleisteraars opgeteld) zien we dat een hofleverancier van langstreckende vogels, telpost De Horde bij Jaarsveld, er toch uitknalt. Dat heeft er alles mee te maken dat één van de vaste tellers er bijna letterlijk woont en niet alleen trekvogels telt, maar daarover later meer.

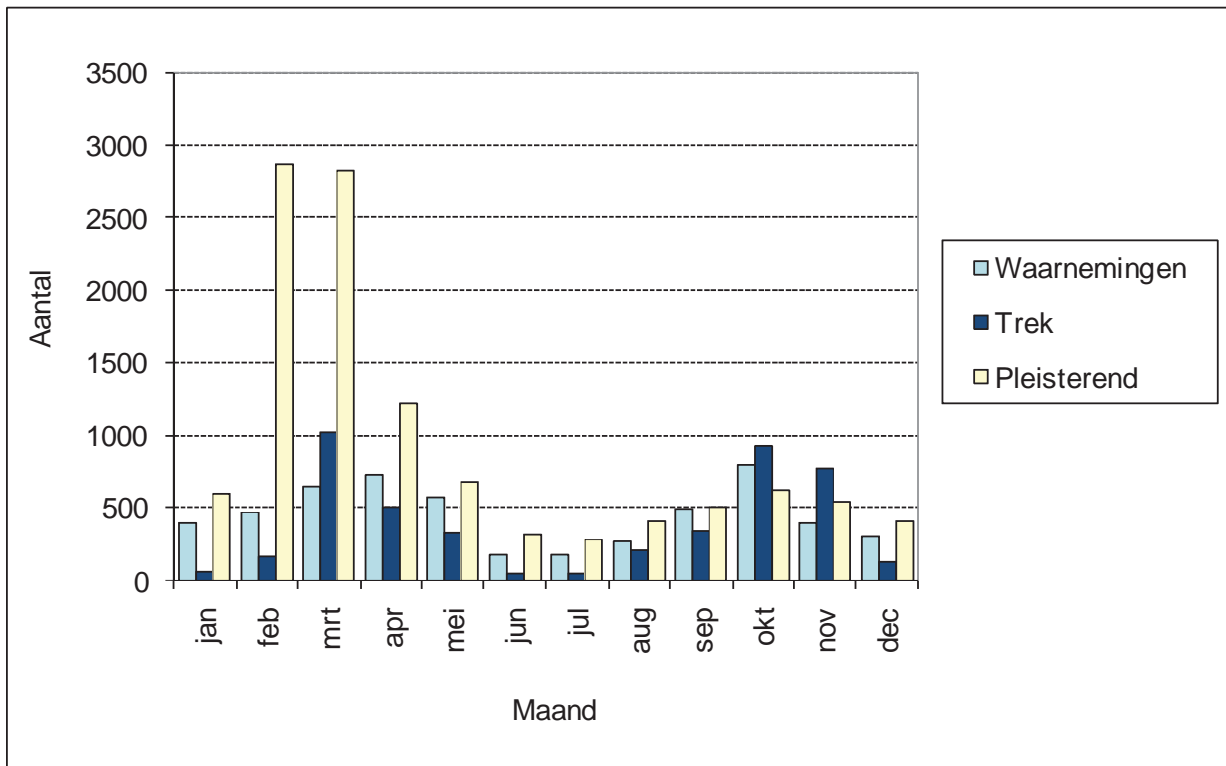
Daarnaast springen vogelrijke gebieden als de Oostelijke Vechtplassen en het riviereengebied eruit, maar bovenal ook (dichtbevolkte) concentraties van vogelaars. Een gebied dat daarbij achterblijft en waar toch veel meer "te halen" moet zijn, is het Eemmeer, waarvan het deel dat binnen de provinciegrenzen valt waarschijnlijk onderbezocht wordt. Al met al zijn de waarnemingen verricht in 721 kilometerhokken.

Het is interessant eens te kijken naar hoe de waarnemingen (en aantallen) zijn verdeeld over het jaar. Eerder hebben we kunnen zien waar de meeste bijzondere soorten worden waargenomen, maar wellicht kunnen we uit de gegevens ook nog

Figuur 1 Verspreiding van aantallen vogels per kilometerhok in Utrecht 1989-2007

destillieren wanneer men de meeste kans heeft deze soorten tegen het lijf te lopen. Het verloop in aantallen per maand levert in de meeste opzichten (ook) een verwacht beeld op (figuur 2), al past de uitschieter van doortrekkers in maart daarin niet helemaal.

Figuur 2 Seizoensverloop van waarnemingen in Utrecht 1989-2007

Wat de pleisterende vogels betreft: de opvallende aantallen in februari en maart komen vrijwel geheel op het conto van een paar groepen pestvogels. Verder komt de figuur overeen met het beeld dat Boele (2001) al eerder schetste voor de landelijke aantallen.

Waarnemers

Tot slot is het verleidelijk een kleine analyse van de Utrechtse waarnemers uit te voeren. Door de jaren heen hebben namelijk 182 vogelaars hun waarnemingen van bijzondere soorten doorgegeven aan SOVON, de laatste jaren vooral digitaal. Koploper (met afstand) zowel voor wat betreft aantal waarnemingen (1247), aantal soorten (63), als aantal kilometerhokken waarin hij actief is (106), is Arjan Boele. Als coördinator van het Bijzondere Soorten Project bij SOVON is hij dit misschien ook wel aan zijn stand verplicht, waarbij een telpost naast de deur handig is. Op ruime afstand volgen Ype Hoekstra (222 waarnemingen; 28 soorten), André van Kleunen (172; 34) en Wilco Stoopendaal (167; 33). Tenslotte kan nog worden opgemerkt dat het grootste deel van de waarnemers in Utrecht woont, maar dat de overige provincies (behalve Drenthe) ook bijna allemaal vertegenwoordigd zijn.

Dankwoord

Bij de totstandkoming van deze tekst is vooral de hulp van Erik van Winden onontbeerlijk geweest, maar ook zonder Arjan Boele en André van Kleunen (allen SOVON) was het een lastige opgave geweest. En natuurlijk een woord van dank aan alle 182 waarnemers die dit overzicht mogelijk hebben gemaakt, bedankt!

Literatuur

Boele, A. 'Krenten in de pap'. Het BSP in 1989-2000. SOVON-Nieuws 14 (3): 5-7, 2001.

Ottens, G. Pestvogels in Utrecht. de Kruisbek, jrg 49, nr. 2, 2006.

Ooievaar - Jan van der Greef

OPROEP

Om het beeld van de schaarse soorten in Utrecht, maar ook in de rest van het land, compleet te krijgen is SOVON afhankelijk van jullie. Om het jullie gemakkelijk te maken is het ook mogelijk je waarnemingen digitaal in te voeren, via de website van SOVON. Surf maar eens naar www.sovon.nl !

Dit artikel is eerder verschenen in "SOVON nieuws uit de provincie Utrecht" 2007-2, november.